

I ne samo da moraš štedeti na svojim neposrednim osjetima, kao na jelu itd., nego moraš štedeti i sa učestvovanjem u općim interesima, sažaljenju, poverenju itd., ako želiš biti ekonomičan, ako ne želiš da te upropaste iluzije.

(Sve što je tvoje moraš prodati, tj. učiniti korisnim. Kad pitam nacionalnog ekonomista: da li se pokoravam ekonomskim zakonima kad izvlačim novac iz žrtvovanja, nudjenja svoga tjela tudjem uživanju (tvornički radnici u Francuskoj nazivaju prostitucijom svojih žena i kćeri x-tim radnim satom, što je doslovno istina), ili, da li ne postupam nacionalnoekonomski kad svog prijatelja prodam Marokancima (a neposredne prodaje ljudi, kao trgovine regrutima itd., ima u svim kulturnim zemljama), onda mi nacionalni ekonomist odgovara: ti ne djeluješ protiv mojih zakona; ali oslušni šta kažu kum moral i kuma religija; moj nacionalnoekonomski moral i moja nacionalnoekonomska religija nemaju ništa da ti prigovore, ali... Ali, kome sad da verujem, nacionalnoj ekonomiji ili moralu? Moral nacionalne ekonomije je zarada, rad i štednja, trezvanost - ali nacionalna ekonomija mi obećava da će zadovoljiti moje potrebe. Nacionalna ekonomija morala jest bogatstvo u takvim stvarima kao što su dobra savjest, vrline djeluješ protiv mojih zakona; ali oslušni šta kažu kum mogu imati dobru savjest ako ništa ne znam? Sve je to zasnovano u suštini otudjenja, svaka sfera mi postavlja neko drugo i suprotno mjerilo: moral jedno, nacionalna ekonomija drugo, jer je svaka određeno otudjenje čovjeka) i svaka fiksira poseban krug otudjene djelatnosti bića, svaka se odnosi otudjenje prema drugom otudjenju. Tako gospodin Mišel Ševalje prebacuje Rikardu da apstrahira od morala. Ali Rikardo dopušta nacionalnoj ekonomiji da govori svojim vlastitim jezikom, pa ako ona ne govori moralno, to nije Rikardova krivica. M. Ševalje apstrahira od nacionalne ekonomije ukoliko moralizira, ali on apstrahira od morala nužno i zbiljski ukoliko se bavi nacionalnom ekonomijom. Odnos nacionalne ekonomije prema moralu, ako inače nije proizvoljan, slučajan i stoga neosnovan i nenaučan, ako nije učinjen prividom, nego se smatra suštinskim, može biti samo odnos nacionalnoekonomskih zakona prema moralu. Ako se to ne dogodi, ili se, naprotiv, dogodi suprotno, da li je za to kriv Rikardo? Uostalom, suprotnost između nacionalne ekonomije i morala samo je privid, i kao što je suprotnost, ona to opet nije. Nacionalna ekonomija izražava moralne zakone, samo na svoj način.

(Gušenje potrebe kao princip nacionalne ekonomije pokazuje se najsjajnije u njenoj teoriji o stanovništvu. Ima previše ljudi. Čak i postojanje čovjeka je čisti luksuz, pa ako je radnik "moralan" (Mil